

Még mindig tabu?

LMBT SZEMÉLYEK AZ ISKOLÁBAN

Kiadó: Labrisz Leszbikus Egyesület, 2018
Szerzők: Rédei Dorottya, Kövesi Györgyi
Szakmai lektor: Lőrincz Noémi
Illusztráció: Szűcs Edit

ISBN 978-615-00-2104-1

Tartalom

Bevezető	3
A Melegség és Megismerés program bemutatása	4
Fogalomgyűjtemény	6
Anyák napja	10
Fiús játékok, lányos játékok?	14
Kézen fogva	18
Bántó szavak	22
Na húzzál innen, kis köcsög!	26
Válassz!	30
Nem vagy elég férfias!	34
Nem táncolok veled!	38
Szerelmespár	41
Tanári coming out	44

Bevezető

Ez a nevelési, oktatási segédanyag azért jött létre, hogy segítséget adjon azoknak az érdeklődő olvasóknak, akik iskolai környezetben találkoztak a rajzokon ábrázolt szituációkkal, és nem mindig volt egyértelmű, vajon miért is furcsa az adott pillanat, helyzet, kinek hogyan kellene reagálnia, miről is van szó. Az úgynevezett tabutémákkal való szembesülés gyakran zavarba hozza a résztvevőket. Zavarunkat leplezendő gyakran úgy teszünk, mintha nem is történt volna semmi, vagy elővesszük azokat a belénk nevelt (heteronormatív) paneleket, amelyek megvédeni látszanak világképünket.

A kiadvány tíz, rajzban megjelenített, LGBT tematikájú iskolai szituációt dolgoz fel pedagógiai, pszichológiai szempontból, általános emberi jogi keretben, normakritikus szemlélettel.

Kiadványunk elsősorban a nevelőknek kíván útmutatót, segítséget nyújtani egy tabuk nélküli világ építéséhez, de minden iskolapolgár számára új információkkal szolgálhat, tájékozódhatnak belőle, akár vitaanyagként is használhatják különböző óráikon (biológia, osztályfőnöki, erkölcstan, etika, társadalomismeret, egészségtan, médiaismeret, testnevelés stb.).

Legfontosabb célunk, hogy a nevelési, oktatási rendszerünkben, intézményeinkben a „Még mindig tabu?” kérdésre egyértelműen ez a válasz lehessen mindenhol: Már nem tabu!

Amennyiben a kedves olvasónak megosztható tapasztalatai lesznek a könyvecske használhatóságáról, esetleg módszertani ötletei a továbbfejlesztésére, érdeklődéssel várjuk gondolatait, véleményét ezen az elérhetőségen:

melegsegesmegismeres@labrisz.hu

A szerzők

A Melegség és Megismerés

A Labrisz Leszbikus Egyesület Melegség és Megismerés (MM) programja 2000 novemberében indult. A kezdeményezéshez 2007-ben csatlakozott a Szimpozion Egyesület, azóta együtt szervezzük a programot.

Évente körülbelül harminc iskolába kapunk meghívást, ahol hozzávetőlegesen ezer-ezeröttszáz fiatalt és nevelőt érünk el. Eljutunk többek között osztályfőnöki órákra, tolerancia-/emberi jogi napokra és egészségnevelési programokra.

Egyetemekre, főiskolákra is kapunk meghívásokat, főleg tanárképző, pedagógia, szociális munkás és pszichológia szakokra.

Az utóbbi években cégeknek is tartottunk foglalkozásokat.

A program céljai:

A fiatalok és tanáraik, nevelőik melegséggel kapcsolatos ismereteinek bővítése, tévhitek oszlatása. A melegség mint identitás megjelenítése személyes élettörténeteken keresztül; érzékenyítés a meleg emberek problémái iránt. A melegség mint társadalmi jelenség megmutatása. Pozitív attitűdök kialakulásának segítése; a megbélyegzés, kirekesztés elleni közös felelősségvállalás szükségességének tudatosítása.

Mi történik a foglalkozásokon?

Fogalmak tisztázása: sztereotípiák, előítéletek, homofóbia, heteró-, bi-, homoszexualitás, transzneműség, nemi identitás, szexuális orientáció/irányultság, szabadságjogok, coming out/előbújás.

A melegséggel kapcsolatos tévhitek és előítéletek (mint például: a homoszexualitás bűn, betegség, nem természetes állapot, társadalomromboló; a meleg férfiak mind nőiesek, a meleg nők mind férfiasak; „a buzizás” nem is bántó; a felvonulás provokáció stb.) megvitatása és eloszlatása, valamint pozitív attitűdök és segítőkész magatartás előmozdítása a résztvevőkben.

Érdekvédő szervezetek tevékenységének bemutatása, elérhetőségük megadása.

A program célja az érzékenyítés, nem a meggyőzés. Természetesen tiszteletben tartjuk a miénktől eltérő nézeteket a melegséggel kapcsolatban, miközben megvilágítjuk, hogy bizonyos előítéletek hogyan hatnak személyes és társadalmi szinten.

program bemutatása

Módszereink:

A foglalkozásokat (amelyek lehetnek 45, 60 vagy 90 percesek, esetleg több órák is) két, erre a feladatra speciálisan felkészített, képzett LMBTQ személy tartja.

Módszereink: személyes történeteken keresztül, hitelesen, érzéseikkel, gondolataikkal, problémáikkal, valamint az ezekkel való szembesülésnek is teret adó érzékenyítő gyakorlatokkal megmutatni az LMBTQ személyeket (beszélgetés, vita, filmrészletek, szerepjátékok, kis csoportos feladatok).

Egyéb, a programmal kapcsolatos információk, meghívás:

<http://melegsegesmegismeres.hu>

www.labrisz.hu/mm

www.melegvagyok.hu

melegsegesmegismeres@labrisz.hu

info@szimpozion.hu

Fogalomgyűjtemény

Biológiai nem: Az emberek besorolása „nő” és „férfi” kategóriákba elsődleges és másodlagos nemi jellegük alapján.

Biszexuális: Olyan ember, aki vele azonos nemű és vele ellentétes nemű emberekhez is vonzódik érzelmileg és/vagy szexuálisan.

Ciszhetero: Olyan személy, aki heteroszexuális és cisznemű, tehát nemi identitása megegyezik a biológiai nemével.

Cisznemű: Olyan személy, akinek a nemi identitása és/vagy nemi önkifejezése megegyezik a születéskor számára kijelölt nemmel.

Dichotómia: Kettősség, kettéválasztás, két egymással szembenálló kategóriába osztás. A nemek viszonyával kapcsolatban az olyan szemléletmódot nevezzük dichotómnak, amelyben a nőket és a férfiakat két egymással ellentétes, egyszerűen körülírható kategóriának tekintik, és a különbözőségüket hangsúlyozzák, gyakran sztereotípiákra alapozva. Ebben a szemléletmódban nem kapnak legitimitást azok az emberek, akik valamilyen szempontból nem felelnek meg ezeknek a szembeállított kategóriáknak.

Előbújás/coming out: Az a folyamat, amely során egy LMBTQ ember felismeri, elfogadja, majd másokkal is megosztja, hogy a többségitől eltérő a szexuális irányultsága és/vagy a nemi identitása.

Előítélet: Egy adott társadalmi csoport tagjaira vonatkozó értékítélet, erős negatív érzelmi viszonyulás, hozzáállás, amely nem támaszkodik érvényes tapasztalatra vagy racionális érvre, nem változik és érzéketlen az egyéni különbségekre. Az előítéletes viszonyulás következménye az adott csoport elleni diszkrimináció, kirekesztés, erőszak.

Hegemon maszkulinitás: Egy adott társadalomban, adott korban és kulturális közegben domináns hatalmi pozícióval rendelkező férfiak által megtestesített tulajdonságok, viselkedésformák és önkifejezési módok összessége, amelyek dominanciájuk fenntartását segítik elő.

Heteronormativitás: A heteroszexualitás normának, alapnak, „természetesnek”, egyetlen elfogadható szexualitásnak tekintése, a heteroszexualitástól eltérő szexualitások természetellenesnek, betegségnek, devianciának tartása. Ezen belül is egy bizonyos fajta heteroszexualitást tekint normának: azt, amelyik a nemi szerepek és identi-

tások szigorú férfi-nő ellentéppárra osztásán alapszik, a hosszú távú, monogám (lehetőleg házasság), férfi-nő közti párkapcsolatot, a reprodukcióra irányuló szexet és a férfiasság/nőiesség sztereotip kategóriáinak való megfelelést várja el. A társadalom minden szintjén megjelenik az egyes emberek közötti interakciókban és az intézményrendszerekben is.

Heteroszexizmus: Olyan ideológia, amely alsóbbrendűként kezeli a nem heteroszexuálisokat (éppúgy, ahogy a rasszizmus alsóbbrendűnek nyilvánít egyes fajokat vagy ahogy a szexizmus az egyik – jellemzően a férfi – nem felsőbbrendűségét hirdeti), elítéli és diszkriminálja azokat, akik nem illeszkednek bele a heteronormatív társadalmi rendbe.

Heteroszexuális: Olyan személy, aki szexuálisan és/vagy érzelmileg vele ellenkező nemű személyekhez vonzódik.

Homofóbia: Egyéni szinten irracionális félelem vagy irtózás az azonos neműekhez fűződő vonzalomtól, illetve azoknak az embereknek a merev elutasítása, akik azonos neműekhez vonzódnak. Közösségi vagy társadalmi szinten a homoszexuális emberek hátrányos megkülönböztetése, kirekesztése.

Homoszexuális: Olyan személy, aki vele azonos nemű ember iránt vonzódik érzelmileg és/vagy szexuálisan.

Leszbikus: Olyan nő, aki nő iránt érez romantikus és/vagy szexuális vonzalmat.

LMBTQ: Leszbikus, meleg, biszexuális, transznemű, queer.

Meleg: Olyan férfi, aki férfiak iránt érez romantikus és/vagy szexuális vonzalmat. Sok, nők iránt vonzódó nő is használja magára a meleg szót.

Nemi identitás: Az az érzés, hogy valaki férfinak vagy nőnek érzi magát. Ez nem feltétlenül esik egybe az adott személy biológiai nemével, különösen a transznemű és interszexuális emberek esetében. A biológiai nem, a nemi identitás és a szexuális irányultság nem következik logikusan egymásból.

Nemi önkifejezés: Az a mód, ahogyan egy ember a külső megjelenésével és/vagy viselkedési, öltözködési, hajviselési, hangbeli és egyéb külső testi jellemzőivel kifejezi, hogy melyik nemhez tartozik.

Nemi szerepek: Egy adott társadalomban, egy adott korszakban kulturálisan meghatározott normák, amelyek előírják, hogy a férfiként és nőként meghatározott

embereknek hogyan kell viselkedniük, kinézniük, milyen tevékenységeket kell folytatniuk az élet különböző területein, hogyan kell viszonyulniuk a másik nemhez és a saját nemükhöz. A férfi és női nemi szerepeket többnyire ellentétpároként határozzák meg, ezért ezek sok esetben korlátozzák a nők és férfiak önkifejezését, illetve társadalmi szinten lehatárolt pozíciókat jelölnek ki számukra.

Nemi szocializáció: Az a születéskor elkezdődő folyamat, amelynek során a gyerekek megtanulják a nemi szerepeket, elsajátítják a nőktől és férfiaktól elvárt viselkedésnek és megjelenésnek az adott kultúrában a többség által elfogadott normáit.

Nemváltás: A nemváltás magába foglalhatja a transznemű személy nemi identitásának megfelelő neme jogi elismerését, valamint nemi megerősítő orvosi beavatkozásokat (hormonkezelés, külső és belső nemi szerveket átalakító műtétek). A nemváltás jogilag hiányosan szabályozott, a társadalombiztosítás pedig minimálisan támogatja. Nem minden transznemű ember veti alá magát nemváltásnak.

Patriarchális társadalom: Olyan társadalmi berendezkedés, amelyben minden szinten (család, kisebb és nagyobb közösségek, társadalom szintje) a férfiak vannak hatalmi pozícióban. Az, hogy mennyire nyílt hatalmi pozícióban vannak a férfiak, koronként és társadalomként változik, a női egyenjogúság térnyerésével a férfiak dominanciája bizonyos területeken csökkenhet vagy rejtettebb módokon nyilvánulhat meg.

Queer: Olyan személy, aki nem heteroszexuális és nem azonosul a heteronormatív, kétpólusú szemléletmóddal, nemi identitás és/vagy szexuális orientáció tekintetében „kilóg” a hetero–homo–bi-felosztásból; illetve gyűjtőfogalom ilyen személyek csoportjaira.

Szexuális irányultság/orientáció: Az a tulajdonság, amely meghatározza, hogy valaki milyen nemű személyekhez vonzódik (vagy nem vonzódik) szexuálisan. A szexuális irányultság nem merev kategória, az életút során változhat.

Szivárványcsalád: Olyan család, ahol azonos nemű párok nevelnek gyerekeket. A gyerekek vagy valamelyik partner előző, heteroszexuális házasságából vagy párkapcsolatából származnak, vagy örökbefogadás, illetve mesterséges megtermékenyítés útján kerülnek a szülőkhöz.

Sztereotípiá: Általában felszínes, negatív, pozitív vagy semleges elképzelések, tulajdonságok együttese egy adott társadalmi csoportról, amelyet azután az adott csoporthoz tartozó egyéneknek tulajdonítunk, akár anélkül, hogy az adott egyént ismernénk.

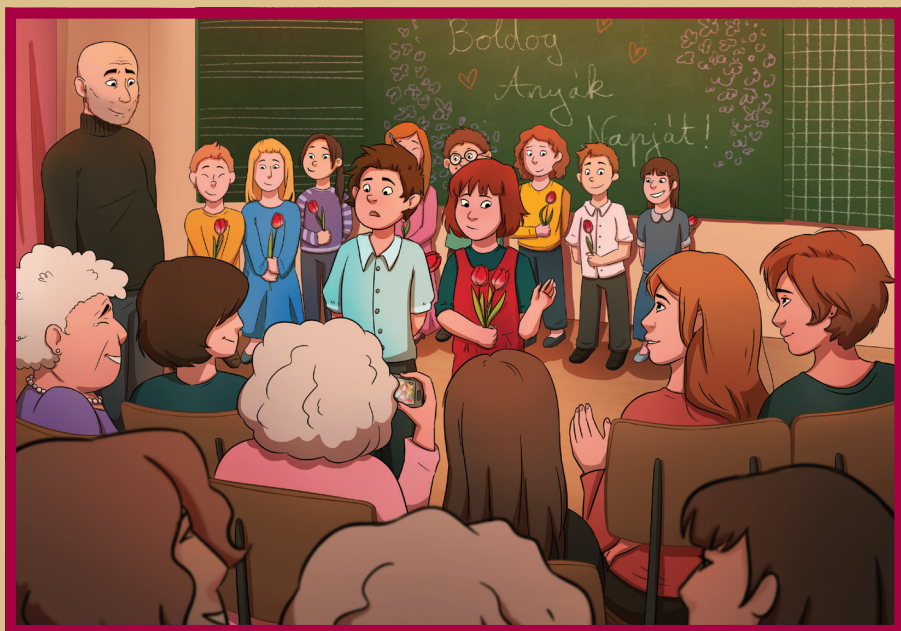
Társadalmi nem: Azon tulajdonságok, viselkedések, szerepek, önkifejezési módok összessége, amelyeket egy adott társadalom egy adott korban a biológiai nemük alapján nőként és férfiként definiált személyeknek tulajdonít, illetve tőlük elvár. Azt, hogy valaki nő vagy férfi, az adott személy biológiai és társadalmi neme együttesen határozza meg.

Transzfóbia: Egyéni szinten a transznemű emberek merev elutasítása vagy irracionális félelem, irtózás tőlük. Közösségi vagy társadalmi szinten a transznemű emberek hátrányos megkülönböztetése, kirekesztése.

Transznemű: Gyűjtőfogalom azokra, akiknek a nemi identitása és/vagy nemi önkifejezése eltér a születéskor számukra kijelölt nemtől. A transznemű emberek szexuális irányultsága is lehet sokféle, hasonlóan a cisznemű emberekéhez.

A fogalomtár a Háttér LMBTQI szószeretének (<http://hatter.hu/szolgalatas/archivum-es-konyvtar/kultura-es-mozgalom/lmbtqi-szoszedet>) és a Melegség és Megismerés program óratartó önkéntesképző anyagának felhasználásával készült.

Anyák napja

Az anyák napi műsor az általános iskolák alsó tagozatának egyik jelentős májusi eseménye. A tanítók és a gyerekek minden évben újabb és újabb meglepetésekkel készülnek az édesanyák köszöntésére. A virágokat szorongató, izgatott kisgyerekek alig várják, hogy megajándékozassák édesanyjukat, nagymamájukat. Ez általában könnyen és egyszerűen meg is történik a hagyományos családmodell keretein belül. Vannak azonban szivárványcsaládok is, ahol azonos nemű szülők nevelnek gyerekeket. Így előállhat az a helyzet, hogy két anyukája vagy két apukája van a gyereknek. A kissé zavarban lévő kislány a többiektől eltérően két tulipánt szorongat, bátortalanul integetve a szüleinek. A mellette álló kisfiú megszeppenve háta mögé dugja a virágot. Szinte mindenki más oldottan mosolyog a képen. Az alsó tagozatban oly ritka tanító bácsi is pozitív figuraként, bátorító mosollyal nézi a produkciót.

A nyitott tanító könnyen el tudja fogadtatni az osztályközösséggel a tényt, hogy van, aki szivárványcsaládban nő fel. Érdemes már óvodáskortól nyíltan be-

szélni a családok sokszínűségéről. A gyerekek sokkal könnyebben és gyorsabban elfogadják a különbözőségeket, ha a felnőttek nem táplálnak beléjük félelmet, gyanakvást, előítéletet. Az esetek nagy részében azonban a pedagógusok nincsenek felkészülve az ilyen helyzetek rugalmas kezelésére. Pedig egyszerűen a természetes tisztelet és elfogadás légkörét kellene biztosítaniuk. A fellelhető LMBT-oktatási anyagok áttanulmányozása segíthet, hogy a nevelők alaposabban tájékozódjanak és magabiztosabban mozogjanak ezekben a helyzetekben, hogy biztonságos légkört alakíthassanak ki minden gyerek számára.

Tudományos háttér

A társadalomtudományokban régóta elfogadott tény, hogy a modern társadalmakban a családok sokféle formában vannak jelen az anya-apa-gyerekek modellen alapuló nukleáris család mellett; vannak például egyszülős családok, többgenerációs családok, válás utáni többszülős családok, házasság nélküli családok, nevelőszülős családok, szivárványcsaládok. A különféle családformák jogi elismertsége egyenlőtlen, a társadalmi fejlődéssel nem tart lépést, így a szivárványcsaládok tagjait is sokféle megkülönböztetés éri (Sándor 2010). Az azonos nemű szülők, amikor gyermeküket óvodába vagy iskolába próbálják beírni, illetve részt venni az iskolai életben, gyakran negatív attitűdökkel találják szemben magukat a pedagógusok részéről. Például a tanár aggódik, hogy a gyerek nem fog tudni beilleszkedni, mert csúfolni fogják a szülei miatt, vagy előítéletessége megjelenik a gyerekekkel való bánásmódban, ezért a gyerek hátrányos megkülönböztetés áldozata lesz. Abból is lehet probléma, ha a gyerekeknek csak az egyik (általában biológiai) szülőjét fogadják el szülőnek az óvodában/iskolában (Háttér 2017, Sándor 2010).

A szivárványcsaládokban felnövő gyerekeket a kilencvenes évek óta már sok kutatásban vizsgálták Nyugat-Európában és az angolszász országokban, de a kétezres évek óta Közép-Kelet-Európában is készültek felmérések (ld. Borgos 2011). Az erős társadalmi elutasítottság miatt ezek a kutatások többnyire az azonos nemű szülők „alkalmasságát”, illetve az azonos nemű szülők által nevelt gyerekek pszichés jólétét és lelki fejlődését vizsgálták. A kutatások és az azonos nemű szülők tapasztalatai azt támasztják alá, hogy a gyerekeknek a szülői szeretet fontosabb, mint

a szülők neme, és boldogan és kiegyensúlyozottan fejlődnek olyan szivárványcsaládokban, ahol a szülői szeretetet, törődést megkapják (Borgos 2011, Sándor 2010). Az azonos nemű párok számára a gyerekvállalás gyakran sokkal több nehézség felvállalását jelenti, mint egy átlagos heteroszexuális pár számára. A gyerekvállalás azonos nemű párok esetében tudatos, megfontolt döntés, a szülők felkészülnek rá, és sok figyelmet fordítanak a gyereknevelésre (Borgos 2015, 2011). Emellett a kutatások azt is kimutatták, hogy a hagyományos (és egyben egyenlőtlen) nemi szerepek és a nemi szerepek szerinti megosztottság szivárványcsaládokban kevésbé jellemző, mint heteronormatív családokban. Mindkét szülő egyenlőbben veszi ki a részét a gyereknevelésből és a házimunkából, ami a gyerekek számára pozitív mintát közvetít (Béres-Deák 2011). E tudatos, kiegyensúlyozott családi működés ellensúlyozni tudja azokat a nehézségeket és hátrányokat, amelyeket a szivárványcsaládokban felnövő gyerekek elszenvednek a heteronormatív, illetve homofób társadalmi környezetből, így ezek a gyerekek heteroszexuális társaikhoz hasonló mértékben váltak pszichésen egészséges felnőttekké a vizsgálatok szerint (Borgos 2011).

Gyakori félelem, hogy a szivárványcsaládokban felnövő gyerekek maguk is homoszexuálisok lesznek, mert „ezt a mintát látják”. Itt először is fel kell tenni a kérdést, hogy miért baj az, ha valaki homoszexuális lesz; homofób megközelítés az, amely szerint ez eleve problémának minősül. A gyerekek nem csak a családban látnak mintákat, nem csak ott szocializálódnak. Egyrészt minden más közegben heteronormatív mintákat látnak, másrészt a szexuális orientáció és a nemi identitás nem tanult dolog, nem mintakövetés alapján alakul ki; attól nem lesz valaki meleg, hogy melegeket lát maga körül.

Fel szokott még merülni aggodalomként, hogy a gyereket csúfolni fogják társai a szülei miatt. A csúfolódás, megkülönböztetés, kirekesztés tanult viselkedés, amelynek befolyásolása az iskola és a pedagógus feladata is, nem csak a szülőké. Az is gyakori felvetés, hogy a homoszexualitás témájával túl korai még ebben az életkorban foglalkozni. A gyerekek születésüktől kezdve találkoznak a szexualitás és nemi identitás megnyilvánulásaival, akkor is, ha heteroszexuálisok a szülei. A gyerekek életének is természetes része a szexualitás, és életkoruknak megfele-

lően el lehet nekik magyarázni, mit jelent az, hogy valakinek két anyukája vagy apukája van. Tapasztalatok szerint az óvodáskorú gyerekek könnyen megértik és elfogadják a megfelelő magyarázatokat (Sándor 2010).

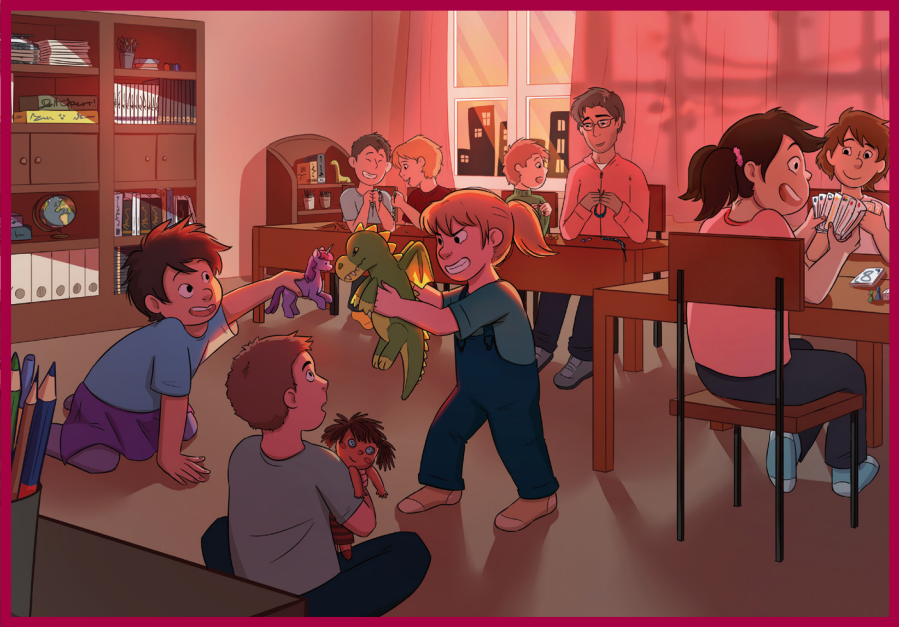
Ajánlott olvasnivalók:

- ✘ Azonos nemű szülők és gyermekeik. Szívárványcsaládok helyzete, 2016–17. Kutatási összefoglaló. Háttér Társaság, Budapest, 2017.
<http://csalad.hatter.hu/sites/default/files/jelentes.pdf>
- ✘ Borgos Anna: „A státuszom egy átlagember fejében nem is létezik.” A társanyák helyzete magyarországi szívárványcsaládokban. Imágó Budapest online, 2015/2.
http://imagobudapest.imagoegyesulet.hu/components/com_kk/pdf.php/Borgos_sablonban.pdf?id=63
- ✘ Borgos Anna: Diskurzusok a kétanyás családokról: kutatások és közbeszéddek. In: Takács Judit (szerk.): Homofóbia Magyarországon. L'Harmattan, Budapest, 2011. 80–93.
<http://mek.oszk.hu/10400/10446/10446.pdf>
- ✘ Béres–Deák Rita: Gyermekvállalás – meleg és leszbikus szemmel. In: Takács Judit (szerk.): Homofóbia Magyarországon. L'Harmattan, Budapest, 2011. 94–106.
<http://mek.oszk.hu/10400/10446/10446.pdf>
- ✘ Sándor Bea (szerk.): „Mi vagyunk a család, a biztonság, az otthona.” Leszbikus anyák, meleg apák és „pótapák”. Inter Alia Alapítvány, Budapest, 2010.
http://www.lmbtszovetseg.hu/sites/default/files/mezo/file/interalia_interjuk.pdf
- ✘ Sándor Bea: Fehér füzet azonos nemű szülőkről és gyermekeikről. Inter Alia Alapítvány, Budapest, 2010.
http://www.lmbtszovetseg.hu/sites/default/files/mezo/file/interalia_feherfuzet_0.pdf

Videók:

- ✘ Két apukám van: https://www.youtube.com/watch?v=_qf0puHJ-KM
- ✘ Meleg gyermekei (Meleg szemmel): https://www.youtube.com/watch?v=-TmZHw9o0_Y
- ✘ Bejegyzett élettársi kapcsolat (Meleg szemmel):
<https://www.youtube.com/watch?v=OPZuANXuseA>

Fiús játékok,

A képen egy óvodai/kisiskolai hétköznap szereplőit látjuk. A középpontban épp egy dinóval ijesztgető kislány látható, háttal pedig egy babázó fiú. A háttérben az óvó/tanító bácsi karkötőt készít. Bár a nemi szerepek nem (sztereó-)tipikusak, azt látjuk, elégedetten, nyugodtan töltik együtt ezt a játszóidőt.

A gyerekek közösségben eltöltött éve közül meghatározó szerepe van az óvodai időszaknak. A játszva tanulás elvét követve nagyon könnyen képesek elsajátítani az iskolakezdéshez szükséges érettséget. Egyelőre ritkán, de találkozhatunk óvó bácsikkal/tanító bácsikkal is, ami azért lehet fontos, mert a jelenlétük által a gyerekekben is erősödhet, hogy a nevelés nem pusztán az anyukák (nők) dolga, férfiak is választhatják ezt a hivatást.

A játékok a mindennapok kellékei számukra. Az ovisok hamar megtanulják, kinek milyen játékkal „kell” játszania. A kislányok babáznak, a fiúk kisautókat tologatnak. Aztán jöhet a dinó, az egyszarvú és a rongybaba... De vajon kinek a kezében landoljanak?

lányos játékok?

Ha engednénk a gyerekeket azzal játszani, ami leginkább tetszik nekik, tekintet nélkül arra, hogy ez „lányos” vagy „fiús” játék, és egyszerűen csak arra figyelnénk, hogy az a korának és fejlettségének megfelelő legyen, akkor megkímélhetnénk őket a nemi szerepekkel kapcsolatos előítéletektől, a nyomasztó elvárásoktól, kényszerektől, értéktételektől. Ha a nemspecifikusságot figyelmen kívül hagyva a gyerekekre bízánk a választást, hogy mivel játszanak, nagyobb eséllyel nevelhetnénk őket örömteli kreativitásra, énkérésre, önálló gondolkodásra és majdan munkavégzésre.

Tudományos háttér

A gyerekek nemi szocializációja születésük pillanatában elkezdődik. A szülész által megállapított nemüknek megfelelően a szülők és rokonok rózsaszínbe vagy kékbe öltöztetik őket, „fiús” és „lányos” játékokat vesznek nekik stb. A lányoknál a nemi sztereotípiák szerinti „lányos” tulajdonságokat jutalmaznak és erősítik, a fiúknál a „fiús” tulajdonságokat. Sok óvodában külön sarok van a fiús és lányos játékoknak, a fiúk és lányok ritkán játszanak együtt ezekben a terekben, különösen a fiúk ritkán töltik idejüket a babaszobában és -konyhában. A közvélekedés szerint ez teljesen rendben van, minden gyerek azzal játszik, ami érdekli, a fiúkat jobban érdeklik az autók, a lányokat a babák, nem kell ebbe beavatkozni.

Két probléma van ezzel a vélekedéssel. Az egyik az, hogy nem minden lányt érdekelnek a „lányos” és nem minden fiút a „fiús” játékok. Nem minden lány szereti a fodros rózsaszín ruhákban, masnival a hajában járni és babázni. Vannak fiúk, akik szívesebben játszanának lánytársaikkal a babakonyhában, mint autóznának vagy szerelnének a többi fiúval. Vannak olyan fiúk és lányok, akiket minden érdekel, de a szülői és/vagy pedagógusi sztereotíp nyomás hatására nem próbálhatnak ki minden őket érdeklő játékot. A másik probléma az, hogy a „fiús” és „lányos” tulajdonságok és tevékenységek egy heteronormatív patriarchális társadalomban nem egyenértékűek. Egy lány sírhat és kedvesnek kell lennie, de egy fiú legyen vagány és kemény. Egy lánynak jobban elnézik, ha fiúsan viselkedik vagy öltözködik, egy fiúnak fordítva kevésbé. A fiúk és a lányok nemi sztereotípiákon alapuló nevelése később azt eredményezi, hogy a fiúk társadalmilag értékesebb tudást szereznek

és készségeket fejlesztenek ki (például műszaki tudás, készségek), megtanulják a domináns férfi viselkedést, és ezáltal előnyösebb társadalmi pozíciókat érnek el. A „lányos” dolgokat viszont nem tanulják meg, felnőttkorukban sem fognak főzni és babázni (azaz nem fogják kivenni a részüket a házimunkából és gyermekgondozásból), így ezek a feladatok továbbra is a nőkre hárulnak egy olyan korban és társadalmi helyzetben, ahol a nők többsége ugyanúgy fizetett munkát végez, mint a férfiak többsége. Így a gyerekkori nemi szocializáció hosszú távú következménye a nemek közti egyenlőtlenség fenntartása.

Fontos kiemelni itt a pedagógusok és a kortársak jelentőségét. Az óvodapedagógusok gyakran saját meggyőződésből vagy egyszerűen megszokásból erősítik a nemi sztereotípiákat és az egyenlőtlen nemi szerepeket az óvodai foglalkozások és kommunikáció során. Sokszor a gyerek a családban is hasonló mintákat lát, de az oktatási intézményekben tudatosan is fel lehet vállalni egy olyan hozzáállást, ami nem ilyen szűkre szabott keretek között értelmezi a nemek viszonyát. Persze nemcsak a pedagógusoktól tanulnak a gyerekek, hanem egymásra is erős szocializációs hatással vannak. Éppen ezért van az óvodának (és később az iskolának) fontos mediáló szerepe: a gyerekek, akik a patriarchális heteronormatív mintát látják otthon és más közegekben, ezen mintákat viszik be az óvodába, ezek határozzák meg a társaikkal való viselkedésüket. A pedagógus számukra más mintákat is közvetíthet.

Ajánlott olvasnivalók:

- ✦ Pálóczi Bence, Nagy Beáta: Nemi sztereotípiák a mese- és gyerekkönyvekben. In: Kovács Mónika (szerk.): Társadalmi nemek. Elméleti megközelítések és kutatási eredmények. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2017. 85–102. <http://www.eltereader.hu/kiadvanyok/kovacs-monika-szerk-tarsadalmi-nemek-elmeleti-megkozelitesek-es-kutatasi-eredmenyek/>
- ✦ N. Kollár Katalin, Szabó Éva: Pszichológia pedagógusoknak. 28. fejezet, 24. A nemek kérdése – szexualitás az iskolában. Osiris Kiadó, Budapest, 2004.
http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_520_pszichologia_pedagogusoknak/ch28.html#id586671
http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_520_pszichologia_pedagogusoknak/ch28s02.html
- ✦ Francesca Cavallo, Elena Favilli: Esti mesék lázadó lányoknak. 100 különleges nő története. Móra Kiadó, Budapest, 2018. <https://www.mora.hu/konyv/lazadolanyok>

Videók:

- ✦ Rebel Girls: <https://www.facebook.com/rebelgirls/videos/1596694693691853/>
- ✦ Girl toys vs. boy toys: The experiment – BBC stories: <https://www.youtube.com/watch?v=nWu44AqF0il>

Kézen fogva

Egy átlagos középiskolai hétköznap: óraközi szünetben kézen fogva sétál a folyosón egy lánypár. A közelben diákok és tanárok állnak, feltételezhetően különböző érzésekkel. A sötét hajú lány bátrabban vállalja párvját, leszvikusságát. Az ő oldala a világosabb, „tisztább”. Ezen az oldalon kevésbé elutasító, sőt elfogadó arcokat is láthatunk. A szőke hajú lány azonban kissé szorongó, bizonytalanak tűnik. Féltelmei kivetülnek a sötétebb oldalon feltűnő, fenyegető rémfigurákban. Ezen az oldalon méltatlankodó, rosszalló arckifejezéseket látunk.

Az azonos nemű párkapcsolat felvállalása gyakran nagyon nehéz. Kigúnyolástól, megaláztatásoktól, zaklatástól tartva a melegek többsége nem meri nyilvánosan megmutatni érzéseit és azt, akit szeret. Különösen nehéz lehet ez egy olyan, hierarchikusan berendezett, tekintélyelvű közegben, ahol a hagyományos keresztény, konzervatív értékrend szerinti család-/párvkapcsolati modell a követendő minta. A csúfolódó beszólásokat a tanároknak azonnal el kell utasítaniuk, hogy egyértelmű legyen, az intézményben nem lehet senkit bántalmazni, „buzizni”, a közös tereknek minden diák számára biztonságosnak kell lenniük. Egy azonos nemű párvval találkozáva a folyosón egy tanártól érkező mosoly nagyon megerősítő lesz! Biztatóan hat a diákokra, és gyengíti a bántalmazni szándékozók motiváltságát. A láthatóság felvállalásában fiúpárvok és lánypárvok között nagy a különbség. A fiúk bántalmazása gyakoribb, ezért ők alig-alig mernek kézen fogva mutatkozni. A tanárok, amikor diákaik párvkapcsolati viszonyairól beszélnek, érdeklődnek, használják bátran azt a beszédmódot, amely pozitívan nyitott az azonos nemű elköteleződésekre is (vagyis nem heteroszexista). Például: van barátod vagy barátnőd?

Tudományos háttér

Az iskolai terek a nemek és a szexualitás szempontjából látszólag semlegesek, ám ha jobban megnézzük, átszövi őket a heteronormativitás. Gyakori jelenet például, hogy a folyosón szünetben heteroszexuális párvok kézen fogva mennek, összebújnak vagy más módokon fejezik ki az egymás iránti érzelmeket, intimitást. Iskolafüggetlen, hogy ezt elnézik vagy rosszallják-e a tanárok és a diáktársak, de inkább az a jellemző, hogy a heteró párvokat figyelmen kívül hagyják, viselkedésüket természetesen veszik. Ha viszont egy azonos nemű párv fejezi ki érzelmeit hasonlóan, jóval

nagyobb az esélye, hogy diáktársaik negatívan fognak reagálni, de még a tanárok is rendreutasítják őket. Ezzel azt sugallják, hogy az intimitás kifejezése csak heteroszexuális pároktól elfogadott viselkedés, és megerősíthetik a lesbikus és meleg diákokban azt az érzést, hogy az ő viselkedésük nem „normális”, nekik titkolniuk kell az érzéseiket.

Általában a meleg fiúpárok – amennyiben egyáltalán vállalni merik magukat nyilvánosan – negatívabb és erősebb reakciókkal szembesülnek, mint a lesbikus párok. Ez nem feltétlenül azt jelenti, hogy a lesbikusság társadalmilag elfogadottabb, mint a melegség. Inkább arról van szó, hogy a nők – a sztereotip vélekedések szerint – jobban kifejezik az érzelmeiket, mint a férfiak. Ezért két nő érzelmkifejezése nem minősül akkora normaszegésnek, mintha például két férfi megfogja egymás kezét vagy átöleli egymást. A tizenéves fiúk körében gyakori a pornónézés, és népszerűek az úgynevezett „leszbipornó-filmek”. Ezek a filmek többnyire heteroszexuális férfiak számára készülnek, és azt a hamis képet sugallják, hogy a nők azért szexelnek egymással, hogy a férfiaknak élvezetet okozzanak. Lesbikus párok nyilvános tereken gyakran kapják meg az „én is beszállhatok?” beszólást heteroszexuális férfiaktól. Ez nem a női homoszexualitás elfogadását üzeni, hanem épp ellenkezőleg, a női szexualitás (bármilyen formája) feletti férfikontroll evidensnek vételét (Rédai 2015).

Ellenséges közegben nagyon nehéz, sőt kockázatos lehet felvállalni magát egy LGBT fiatalnak. Akár felvállalja egy fiatal a melegségét az iskolában, akár nem, iskolai zaklatás áldozatává eshet. Ugyanakkor a rejtőzködő, szexuális orientációjukat, illetve nemi identitásukat nyíltan nem vállaló diákok helyzete még nehezebb lehet a magukat felvállalókénál abból a szempontból, hogy gyakran nem mernek segítséget kérni, mert akkor kiderülne LGBT-mivoltuk. Gyakran előfordul, hogy az LGBT fiatal nem magától a zaklatástól szenved, hanem attól a folyamatos félelemtől, fenyegetettségérzéstől, hogy mi lesz, ha az iskolában megtudják róla, hogy meleg (Takács 2007).

Ajánlott olvasnivalók:

- ✘ Béres–Deák Rita et al.: Útmutató az előítéletes alapú iskolai zaklatás megelőzéséhez és kezeléséhez. Háttér Társaság, Romaversitas Alapítvány, Társaság a Szabadságjogokért, Tett és Védelem Alapítvány, Budapest, 2016. http://iskolaizaklatas.hu/sites/default/files/iskolaizaklatas_utmutato.pdf
- ✘ A leszbikus, meleg, biszexuális és transznemű emberek iskolai tapasztalatai Magyarországon. Az LMBT-kutatás 2010 eredményei alapján. Háttér Társaság, Budapest, 2015. <http://hatter.hu/kiadvanyaink/lmbt-kutatas-2010-oktatas>
- ✘ Rédei Dorottya: Genderdichotómia a szexuális öröm diskurzusaiban. Socio.hu, 2015/1. DOI: 10.18030/socio.hu.2015.1.188 http://socio.hu/uploads/files/2015_1/redei.pdf
- ✘ Rédei Dorottya, Kövesi Györgyi: Genderelmélet dióhéjban. In: MM és gender. Elmélet és gyakorlatok az MM-önkéntes óráadók képzéséhez. Labrisz Leszbikus Egyesület és Szimpozium Egyesület, Budapest, 2014. https://labrisz.hu/content/_common/attachments/10.pdf
- ✘ Rédei Dorottya: „...én az olyanokat értem meg, akik nem tehetnek róla.” Középiskolás heteroszexuális diákok diskurzusai a melegség kialakulásáról. In: Takács Judit (szerk.): Homofóbia Magyarországon. L'Harmattan, Budapest, 2011. 140–151. <http://mek.oszk.hu/10400/10446/10446.pdf>
- ✘ Takács Judit: Előítélet és megkülönböztetés az iskolában: Leszbikus, meleg, biszexuális és transznemű (LMBT) fiatalok iskolai tapasztalatai Európában. Educatio, 2007/1. 67–83. http://www.policy.hu/takacs/pdf-lib/Takacs_J_0701-1.pdf

Videók:

- ✘ Állj ki LMBT osztálytársaid mellett! <https://www.youtube.com/watch?v=y-URzBcsml0>
- ✘ Melegként a suliban (Meleg szemmel): <https://www.youtube.com/watch?v=gkOhTKgZN58&t=7s>

Hova lehet fordulni segítségért?

- ✘ Háttér Információs és Lelkiségegy Szolgálat: <http://hatter.hu/lelkisegegy>
- ✘ További segítő szervezetek és programok listája: <http://www.ujnemzedek.hu/hasznos/itt-kerhetsz-segitseget-ha-bantanak-otthon-vagy-az-iskolaban>

Bántó szavak

A melegség tudatos felvállalása a középiskolában nagyon bátor kiállást igényel. A szívárványos kitűző a hátizsákon csak egy külső jel, de beszédes, mert magában hordozza a nyílt közösségvállalást. Az obszcén jelek és a felirat a szekrényen megálázóan hatnak a fiúra. Szomorúan veszi tudomásul a – nem tudni, hányadik – támadást. A két elkövető kaján arccal várja a hatást, szinte élvezik a fiú elkeseredését. A folyosón sétáló fiú úgy tesz, mint aki semmit nem vesz észre, pedig a szeme láttára zajlik a jelenet. Nyilván úgy gondolja, egymaga úgysem tehet semmit...

Az LMBT személyeket érő támadások iskolai környezetben is nagyon gyakoriak. Buzi, köcsög, homokos, buznyák, buzeráns – hogy csak néhány olyan kifejezést említsünk, amely naponta többször is elhangozhat. Van, hogy bántó szándékkal, de sokszor pusztán töltelékszóként. „A buzizás” olykor még a tanárok szájából, akár diákok jelenlétében is előfordul.

Pedagógusként mindenképpen tenni kell a jelenség ellen, hiszen ezek a szavak cseppet sem viccesek, nem semlegesek, hanem mindig negatív konnotációval ren-

delkeznek, lekicsinyló, megalázó értelemben használatosak. A bagatellizálás vagy a jelenség fölötti átsiklás helyett érdemes szakemberek segítségét igénybe venni az LMBT-témára érzékenyítés, a tévhitek és félelmek eloszlátása végett. Fontos megpróbálni olyan osztályközösséget kialakítani, amelyben a légkör elfogadó, a csúfolódás, megkülönböztetés, zaklatás, kiközösítés nem „menő” és nem elfogadott viselkedés az osztálytársak részéről.

Tudományos és jogi háttér

Az iskolai zaklatás (bullying) olyan erőszakos viselkedés, amikor valakit valamely tulajdonsága miatt társai kipécéznak és szekálnak, megaláznak, kiközösítenek vagy akár fizikailag is bántalmaznak. A zaklatásnak sokféle formája és erőssége létezik, az erőszak lehet szóbeli, szociális és/vagy fizikai, de mindegyik tudatos, hatalommal való visszaélés. Az áldozatok általában olyan tagjai a közösségnek, akik valamilyen módon különböznek társaiktól, „kilógnak” a sorból vagy nem tudják megvédeni magukat. A zaklatók egy része maga is áldozat vagy az volt egy korábbi iskolai közösségben (Béres-Deák et al. 2016).

Az iskolai zaklatás nem egyszerű kamaszcsinny, amit „majd kinőnek” a fiatalok. Az etnikai és szexuális kisebbségekhez tartozó diákok az ellenük irányuló erős társadalmi megkülönböztetés hatására fehér heteroszexuális társaiknál gyakrabban esnek iskolai zaklatás áldozatává (Béres-Deák et al. 2016). A zaklatás az áldozatok számára súlyos következményekkel járhat testi-lelki jólétükre és iskolai teljesítményükre nézve. A bántalmazott diákok gyakran elszigetelődnek társaiktól, nem mernek bemenni az iskolába, sokat hiányoznak, teljesítményük romlik, más iskolába mennek át vagy akár abba is hagyják a tanulást. Ez a további életútjukat is befolyásolhatja, például rossz teljesítményük miatt nem tudnak továbbtanulni. A zaklatás mentális problémákat okozhat, és az azt elszenvedő LMBT fiatalok körében felerősítheti az önpusztító szerek használatát és az öngyilkossági gondolatokat. A Háttér 2010-es kutatásában azoknál a fiataloknál, akiket ért szexuális irányultságuk vagy nemi identitásuk miatt diszkrimináció az iskolában, jóval magasabb volt azoknak az aránya, akiknek öngyilkossági gondolatai vagy kísérletei voltak, nem szerettek iskolába járni, hiányoztak az iskolából vagy felesleges időtöltésnek tartották az is-

kolába járást, mint azoknál, akiket nem ért iskolai diszkrimináció (Háttér 2015a). A hazai és nemzetközi adatok szerint az LGBT fiatalok körében az öngyilkosságok aránya többszöröse a heteroszexuális társaikénál (Háttér 2015b). Fontos megérteni, hogy ez nem szexuális irányultságukból vagy nemi identitásukból fakad, hanem az ellenük irányuló megkülönböztetésből, kirekesztésből, bántalmazásból.

Az oktatási intézmények a leggyakoribb olyan helyszínek közé tartoznak, ahol zaklatás, bántalmazás ér LGBT személyeket (Háttér 2015a). Az erőszakot elszenvedők gyakran azt tapasztalják, hogy a tanárok nem lépnek fel a bántalmazókkal szemben (Háttér 2015a, Takács 2007). E tanári passzivitásnak okai lehetnek az adott tanár saját sztereotípiái vagy előítéletei, esetleg úgy érezheti, nem felkészült a témában, vagy kényelmetlen beszélnie róla, vagy erkölcsi, vallásos meggyőződéséből fakadóan bizonytalan abban, hogy hogyan kezelje a témát (Takács 2007).

A Köznevelési törvény rögzíti, hogy az iskola felelőssége a diákok biztonságos iskolába járásának biztosítása, tehát az iskolának jogi felelőssége van a zaklatás, bántalmazás megelőzésében és kezelésében. Ennek lépései az intézmény elköteleződése a zaklatás ellen, a tanárok képzése, felkészítése arra, hogy megelőzzék, felismerjék, kezelni tudják és feldolgozzák a zaklatásos eseteket (Béres-Deák et al. 2016). Ehhez rendelkezésre állnak útmutatók, képzési anyagok, civil szervezetek által kínált iskolai érzékenyítő és képzési programok, köztük a Melegség és Megismerés program.

Ajánlott olvasnivalók:

- ✦ Béres-Deák Rita et al.: Útmutató az előítéletes alapú iskolai zaklatás megelőzéséhez és kezeléséhez. Háttér Társaság, Romaversitas Alapítvány, Társaság a Szabadságjogokért, Tett és Védelem Alapítvány, Budapest, 2016. http://iskolaizaklatas.hu/sites/default/files/iskolaizaklatas_utmutato.pdf
- ✦ A leszbikus, meleg, biszexuális és transznemű emberek iskolai tapasztalatai Magyarországon. Az LGBT-kutatás 2010 eredményei alapján. Háttér Társaság, Budapest, 2015. <http://hatter.hu/kiadvanyaink/lmbt-kutatas-2010-oktatas>
- ✦ A leszbikus, meleg és biszexuális emberek tapasztalatai az egészségügyben Magyarországon. Kutatási beszámoló. Háttér Társaság, Budapest, 2015. https://www.ilga-europe.org/sites/default/files/Attachments/hungary_-_hatter_0.pdf

- ✘ Buda Mariann, Kőszeghy Attila, Szirmai Erika: Iskolai zaklatás – az ismeretlen ismerős. *Educatio*, 2008/3. 373–386.
- ✘ Takács Judit: Előítélet és megkülönböztetés az iskolában: Leszbikus, meleg, biszexuális és transznemű (LMBT) fiatalok iskolai tapasztalatai Európában. *Educatio*, 2007/1. 67–83.
http://www.policy.hu/takacs/pdf-lib/Takacs_J_0701-1.pdf
- ✘ Németh Margit, Dr. Virág György: Pedagógusok felkészítése az erőszakos bűncselekmények (iskolai erőszak, családon belüli erőszak, szexuális bántalmazás, internetes online abúzus) gyermekáldozatainak támogatására. Hallgatói kézikönyv. ESZTER Alapítvány, Budapest, n.é.
http://eszteralapitvany.hu/wp-content/uploads/2015/04/Pedag%C3%B3gusok_k%C3%A9zik%C3%B6nyv_v%C3%A9gs%C5%91.pdf
- ✘ Öngyilkosság – Milyen figyelmeztető jelei vannak? KamaszPanasz, 2016. 10. 19. <http://www.kamaszpanasz.hu/hirek/lelek/1887/ongyilkosság-jelei>

Videók:

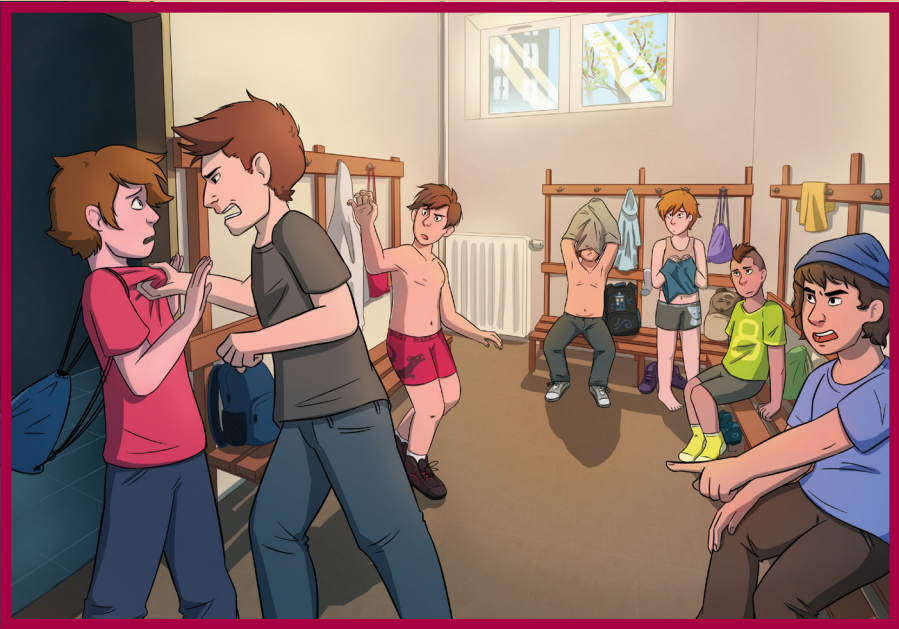
- ✘ Állj ki LMBT osztálytársaid mellett! <https://www.youtube.com/watch?v=y-URzBcsml0>
- ✘ Melegként a suliban (Meleg szemmel): <https://www.youtube.com/watch?v=gkOhTKgZN58&t=7s>

Hova lehet segítségért fordulni?

- ✘ Háttér Információs és Lelkiségegy Szolgálat: <http://hatter.hu/lelkisegegy>

További segítő szervezetek és programok listája: <http://www.ujnemzedek.hu/hasznos/itt-kerhetsz-segitseget-ha-bantanak-otthon-vagy-az-iskolaban>

Na húzzál innen,

A tesiórakat megelőző, öltözőben zajló események a nap legnehezebb részei lehetnek azok számára, akik bármiben is eltérnek az átlagtól. Azért jelenthetnek számukra speciális nehézségeket, mert intim, megszégyenítésre alkalmas helyzetek, amelyek teljesen kiesnek a tanári kontroll alól.

A fiúöltözőben bárki könnyen válhat áldozattá. Néha kevés is elég: akár egy rózsaszín póló. Az erőszakos, dühös arckifejezésű, erőfölénnyel rendelkező fiú keze ökölbe szorul, hiába látja a másikon a félelmet és a megadást, elszántan támad. A körülöttük lévők közönyösek vagy „drukkerek”, nem avatkoznak be, és ezzel inkább támogatják az agresszort. Úgy érezhetik, a bántalmazott melletti kiállással azt kockáztatnák, hogy ők is perifériára kerülnek.

A bántalmazó, fizikai agressziót is alkalmazó kamaszok gyakori céltáblái éppen azok a gyerekek, akik a nemi sztereotípiáktól eltérő viselkedésük vagy kinézetük. Az identitáskereséssel küzdő fiatalok esetében ez gyakran lehet támadási felület.

kis köcsög!

A megfélemlített áldozat a legritkább esetben fordul segítségért az őt körülvevő felnőttekhez. Az iskolában a tanár számára gyakran csak akkor válik láthatóvá a probléma, amikor már a szorongás vagy depresszió nyilvánvaló jelei mutatkoznak a diákon. Nagyon fontos, hogy a tanárok meglássák, értsék a bánthatalmazások okát és természetét. Ha pozitívan állnak a gyerekekhez, segíthetik a kamaszokat abban, hogy nagyobb bizalommal forduljanak feléjük, merjenek segítséget kérni tőlük.

Tudományos háttér

Az iskolai terek között vannak olyanok, amelyek különösen veszélyesek lehetnek LGBT fiatalok számára. Ilyen például a fiú tornaöltöző. Az iskolai zaklatás elkövetői és áldozatai között egyaránt magasabb a fiúk, mint a lányok aránya. A lányoknál is megfigyelhető a gyengébb, kiszolgáltatottabb, védtelenebb vagy „kilógó” lánytársak szekálása, ami ugyanúgy a hatalommal való tudatos visszaélés, mint a fiúknál. Ugyanakkor – ellentétben a lányokkal – a fiúknál ez a viselkedés egyben a domináns férfi identitás (hegemón maszkulinitás) (Hadas 2009) erősítésének eleme is. A korunkban a férfiak számára előírt társadalmi normák szigorúsága miatt a tizenéves fiúk identitásfejlődése törekeny, sérülékeny. Amelyik fiú bármi miatt nem felel meg ezeknek a normáknak, nemcsak a saját, de a többi fiú identitását is elbizonytalanítja. Ezért az ilyen normaszegő megnyilvánulásokra a fiúk erősen reagálnak, társukat „lebuzizzák”, és ezzel egyben saját férfiasságukat és heteroszexuális orientációjukat is megerősítik. Gyakran „a lebuzítás” reakció olyan viselkedésre vagy megjelenésre, amely a heteronormatív, „macsó”, hegemón férfiideálhoz képest „nőiesnek”, azaz a férfiasság nemiszerep-elvárásainak, sztereotípiáinak meg nem felelőnek minősül (Rédai, Kövesi 2014).

A férfiasság korunkbeli normáihoz való ragaszkodás és azok másokkal való betartatása, illetve a nem betartás szankcionálása a diákok és tanárok megnyilvánulásaiban is megfigyelhető. Amennyiben az ilyen megnyilvánulások gyakoriak, olyan légkör alakulhat ki az iskolában, amelyben a diákok feljogosítva érzik magukat társaik zaklatására. Bár a tornaöltözőben a tanárok nincsenek jelen, fontos, hogy a közös iskolai terekben magatartásukkal ne erősítsék a homofób/transzfób

(és más csoportokkal szembeni kirekesztő) légkört, hanem viselkedésükkel, kommunikációjukkal azt erősítsék, hogy az iskolájukban ez a viselkedés nem elfogadott, akkor sem, ha a tanár nem látja az adott szituációt.

Az LMBT fiatalok ellen elkövetett fizikai erőszak gyakorisága az elmúlt időszakban nőtt (Háttér 2015). Mivel a zaklatás hatalommal való visszaélés, az erőszakos viselkedéstől azok is félhetnek, akik nem áldozatai, hanem tanúi a bántalmazásnak. Emiatt sokan nem mernek kiállni az áldozat mellett, vagy magával az elkövetővel azonosulnak. Amennyiben a zaklatás tanúja maga is rejtőzködő LMBT személy, az erőszak nyílt üzenet számára, hogy ő is veszélyben van. Így közvetlenül ők maguk is áldozatává válnak egy olyan, félelmet keltő homofób/transzfób légkörnek, ahol ilyesmi megtörténhet.

Ajánlott olvasnivalók:

- ✘ Béres-Deák Rita et al.: Útmutató az előítéletes alapú iskolai zaklatás megelőzéséhez és kezeléséhez. Háttér Társaság, Romaversitas Alapítvány, Társaság a Szabadságjogokért, Tett és Védelem Alapítvány, Budapest, 2016.
http://iskolaizaklatas.hu/sites/default/files/iskolaizaklatas_utmutato.pdf
- ✘ A leszbikus, meleg, biszexuális és transznemű emberek iskolai tapasztalatai Magyarországon. Az LMBT-kutatás 2010 eredményei alapján. Háttér Társaság, Budapest, 2015.
<http://hatter.hu/kiadvanyaink/lmbt-kutatas-2010-oktatas>
- ✘ Hadas Miklós: A hegemon maszkulinitás szociológiai konstrukciói. Férfikutatások a tudományos normalizálódás útján. Replika, 69, 2009. december. 27–41.
<http://replika.hu/system/files/archivum/replika%2069-02%20Hadas.pdf>
- ✘ Buda Mariann, Kószeghy Attila, Szirmai Erika: Iskolai zaklatás – az ismeretlen ismerős. Educatio, 2008/3. 373–386.
- ✘ Takács Judit: Előítélet és megkülönböztetés az iskolában: Leszbikus, meleg, biszexuális és transznemű (LMBT) fiatalok iskolai tapasztalatai Európában. Educatio, 2007/1. 67–83.
http://www.policy.hu/takacs/pdf-lib/Takacs_J_0701-1.pdf
- ✘ Németh Margit és Dr. Virág György: Pedagógusok felkészítése az erőszakos bűncselekmények (iskolai erőszak, családon belüli erőszak, szexuális bántalmazás, internetes online abúzus) gyermekáldozatainak támogatására. Hallgatói kézikönyv. ESZTER Alapítvány,

Budapest, n.é. http://eszteralapitvany.hu/wp-content/uploads/2015/04/Pedag%C3%B3gus_k%C3%A9pz%C3%B6nyv_v%C3%A9gs%C5%91.pdf

- ✦ **Öngyilkosság – Milyen figyelmeztető jelei vannak?** KamaszPanasz, 2016. 10. 19. <http://www.kamaszpanasz.hu/hirek/lelek/1887/ongyilkosság-jelei>
- ✦ **Rédai Dorottya, Kövesi Györgyi: Genderelmélet dióhéjban.** In: MM és gender. Elmélet és gyakorlatok az MM-önkéntes óraadók képzéséhez. Labrisz Leszbikus Egyesület és Szimpozion Egyesület, Budapest, 2014. https://labrisz.hu/content/_common/attachments/10.pdf

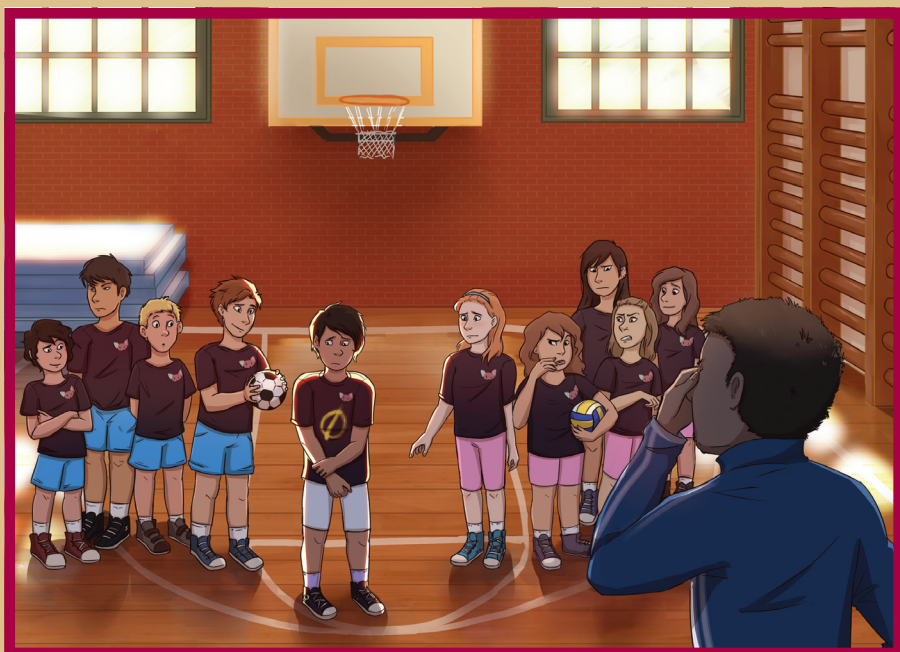
Videó

- ✦ **Az osztály (2007),** észt filmdráma: <https://www.youtube.com/watch?v=sUeSQY55o5Y>

Hova lehet fordulni segítségért?

- ✦ **Háttér Információs és Lelkisegély Szolgálat:** <http://hatter.hu/lelkisegely>
- ✦ **További segítő szervezetek és programok listája:** <http://www.ujnemzedek.hu/hasznos/itt-kerhetsz-segitseget-ha-bantanak-otthon-vagy-az-iskolaban>

Válassz!

A testnevelés óra a diákok hétköznapjainak szerves része. Hetente több alkalommal is kerülhet az érintett tanuló a képen látható helyzetbe. Hova álljon az, aki egyik csoport tagjai között sem találja igazán a helyét? A közepén elhelyezkedő, ruházatában is eltérő gyerek, pólóján a jellel, tanácstalan arccal fészeng. A rózsaszín nadrágos lányokhoz álljon, vagy a kék nadrágos fiúkhöz? Nehéz eldöntenie, ebben a helyzetben hova tartozzék, mi alapján válasszon: a felkínált tevékenység vagy inkább a csapattársak neme a fontosabb? Bár a fiúcsapat egyik tagja biztató arckifejezéssel nyújtja felé a labdát, ő talán jobban szeretne a lányokkal kézilabdázni. A lányoknál viszont több a kételkedő arckifejezés, a labdát is inkább eldugja egyikük. A diákok különböző arckifejezése árulkodik a hozzáállásukról: elutasító, dühös, zavart, csodálkozó és néhány mosolygó. A társak részéről érkező apró visszajelzéseknek fontos üzenetük lehet az érintett számára. A tanár is tanácstalannak, sőt kissé dühösnek is tűnik.

Az identitáskeresés időszakában lévő serdülő az iskolai helyzetekben gyakran szembesülhet kirekesztéssel, válhat gúny tárgyává, zaklatás áldozatává. Ez egy nehéz, bonyolult és hosszadalmas életszakasz. A helyét kereső LMBT fiatal könnyen izolálódhat, esetleg enged a csoportnyomásnak, mert nem akar „más” lenni, és elnyomja a feltörő érzéseit. Fontos megjegyezni, a tanárnak észlelnie kell a diákok testbeszédét, finom (non)verbális jelzéseit is, és ezeket – amennyiben a kirekesztést erősítik – nem szabad figyelmen kívül, szó nélkül hagynia. A tanár szerepe nagyon meghatározó lehet, ha segíti a diákot az önértékelés erősítésében vagy biztosítja arról, hogy bárhogyan is érez, rendben van, elfogadja olyannak, amilyen. Ezek a megerősítő gesztusok, megjegyzések, mondatok megkönnyíthetik a diákok helykeresését, önelfogadását.

Tudományos háttér

Tanárok és diákok között is megoszlanak a vélemények, hogy jó-e, ha a lányok és a fiúk külön, illetve együtt sportolnak a testnevelésórán; mindkettőnek vannak előnyei és hátrányai. Az azonban bizonyos, hogy a lányok és fiúk kettéosztása erősíti a nemeket egymással szembeállító, dichotóm, heteronormatív szemléletet, amelybe egy transznemű, illetve nemi identitásában bizonytalan vagy a kettéosztást tudatosan elutasító fiatal nem fér bele. Sőt azok a nemi identitásukban stabil, cisznemű fiatalok sem férnek bele, akik nem követnek szigorúan előírt nemi szerepelvárásokat, például fiúként jobban szeretnek lányokkal játszani, vagy fordítva, vagy egyszerűen jobban szeretik azokat a játékokat, amelyeket többnyire a másik nem játszik, például foci vs. kézilabda. Így az ilyen tanulók gyakran olyan helyzetben találják magukat, ahol nem választhatnak csoportot vagy játékot, illetve sporttevékenységet, nem az általuk preferált, identitásuknak megfelelő csoportba kerülnek, és nem tudják átélni a sport okozta örömeiket és sikerélményét.

A hazai kutatások szerint a transznemű fiatalok gyakori iskolai élménye, hogy nem fogadják el vagy megkérdőjelezik a nemi identitásukat, zaklatják, megalázzák, kirekesztik őket. Ez különösen a középiskolában gyakori jelenség; a Háttér 2010-es kutatása szerint a transzneműeket meleg/leszbikus/biszexuális társaiknál is gyakrabban zaklatják. Itt a megkérdőjeztettek 41 százaléka számolt be tanár ál-

tali zaklatásról és megalázásról, és 13 százalék tetteges, tanár általi bántalmazásról. A testnevelés óra, iskolai ünnepség, szalagavató, kollégium, vizsgaszituáció (ahol a diáknak személyi igazolvánnyal kell igazolnia magát, amelyben megjelölt neme nem egyezik a megjelenésével vagy választott nevével) mind olyan helyzetek, amelyek egy transznemű diák számára veszélyesek lehetnek.

Nem segít a helyzeten, hogy a transzneműségről még kevesebb szó esik az iskolában, mint a homoszexualitásról (Háttér 2015). Az elmúlt néhány évben ugyan növekedett a transzneműek láthatósága a médiában, de ez nem feltétlenül jelenti azt, hogy a velük kapcsolatos tájékozottság is nőtt. Gyakran előfordul, hogy a transzneműeket melegnek tartják, és ezért csúfolják, zaklatják őket. Van úgy, hogy maga az érintett fiatal sem biztos benne, hogy meleg vagy transznemű.

A jelenleg érvényes iskolai kerettantervek nem tartalmazzák a melegség, a transzneműség, az LMBT emberek mint társadalmi csoport és hátrányos helyzetű kisebbség témájának megvitatását. A családi életre nevelés kerettanterve pedig nemcsak hogy hallgat a témáról, hanem nyíltan heteroszexista, homofób és transzfób megfogalmazású fejlesztési feladatokat tűz ki, többek között a fiatalok „genetikai nemének” megfelelő nemi identitás fejlődésének támogatását. Ezzel azt fejezi ki, hogy a ciszheteró normától eltérő szexuális irányultságú, illetve nemi identitású fiatalok identitásfejlődése nem támogatandó. Mint azt a többi képnél is ismertetjük, az ilyen szellemiségű tanórák, osztályok, kortársak, tanárok, iskolai közösségek káros hatással lehetnek az LMBT fiatalok testi-lelki egészségére és tanulási motivációjára.

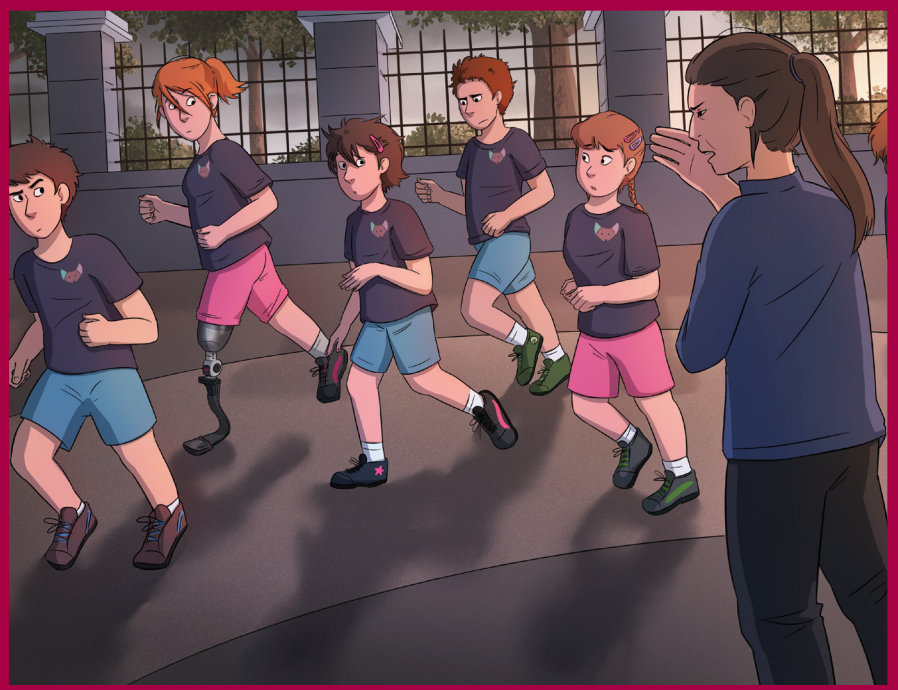
Ajánlott olvasnivalók:

- ✘ A transznemű emberek társadalmi kirekesztettsége Magyarországon. Az LMBT-kutatás 2010 eredményei alapján. Háttér Társaság, Budapest, 2015.
<http://hatter.hu/kiadvanyaink/lmbt-kutatas-2010-transznemuek>
- ✘ A leszbikus, meleg, biszexuális és transznemű emberek iskolai tapasztalatai Magyarországon. Az LMBT-kutatás 2010 eredményei alapján. Háttér Társaság, Budapest, 2015.
<http://hatter.hu/kiadvanyaink/lmbt-kutatas-2010-oktatas>
- ✘ A Magyar LMBT Szövetség véleménye a családi életre nevelés tantárgy kerettantervének tervezetéről. Magyar LMBT Szövetség, Budapest, 2013.
http://m.cdn.blog.hu/lm/lmbtszovetseg/file/lmbtszov_csen_2013marc.pdf
- ✘ Takács Judit: Előítélet és megkülönböztetés az iskolában: Leszbikus, meleg, biszexuális és transznemű (LMBT) fiatalok iskolai tapasztalatai Európában. Educatio, 2007/1. 67–83.
http://www.policy.hu/takacs/pdf-lib/Takacs_J_0701-1.pdf
- ✘ Takács Judit (szerk.): A lélek műtétei. Új Mandátum, Budapest, 2006.
<http://www.mek.oszk.hu/07000/07077/>

Videók:

- ✘ Nemek forradalma (National Geographic, 2017):
<https://www.youtube.com/watch?v=f8vrBUFIqYg>
- ✘ Az osztály (2007), észt filmdráma: <https://www.youtube.com/watch?v=sUeSQY55o5Y>

Nem vagy elég

A diákok futják a kötelező köröket a tesiórán. Mindenki számára ismerős helyzet. Ki gyorsan, ki lassan, ki ráérősen, ki mindent beleadva, elszántan, ki fulladozva, ki mülákkal, ki „lányosan”. A rövid hajában csatot viselő fiút éri a vád a testnevelés-tanártól: „Úgy futsz, mint egy lány! Gyerünk, férfiasabban!” Azaz nem felel meg a nemi sztereotípiáknak. A pedagógus megjegyzése és metakommunikációja (arca, kézmozdulata, testtartása) is egyértelműen elutasító.

Miért kell máshogy futnia egy fiúnak és egy lánynak? Hogyan kell futnia egy fiúnak, hogy ne tűnjön „lányosnak” (azaz ügyetlennek, lassúnak, gyengének)? Hogyan kell viselkednie egy lánynak, hogy ne legyen „fiús” (azaz durva, rendetlen, erőszakos)? Változtatni kell magán annak érdekében, hogy beilleszkedjen „a normális” keretekbe, hogy megfeleljen másoknak? Hogyan és mit? Ezek kínzó kérdések egy útkeresésben lévő fiatalnak.

férfias!

A tanár szájából elhangzó megalázó mondatok meghatározók lehetnek a gyerekek számára. Erősítik a sztereotípiákat, és a könnyen befolyásolható kamaszok azonosulhatnak a stigmatizáló, kirekesztő gondolkodásmóddal. A diákok negatív minősítése, csoportok megbélyegzése helyett szerencsésebb a személyre szóló pozitív biztatás. Például: „Fuss lendületesebben, felszabadultabban!” De az is megerősítő lehet, ha hagyjuk, hogy mindenki úgy fusson, ahogy jólesik neki, illetve testi adottságai, aktuális erőnléte engedi.

Tudományos háttér

A testnevelés óra – mint azt az előző képen is láthatjuk – nehéz terep lehet az LMBT és a nemi sztereotípiáknak nem megfelelő diákok számára. Nemcsak az öltözőben érheti őket verbális vagy fizikai zaklatás, hanem magán az órán is, és nemcsak diaktársaik, hanem tanáraik részéről is. A képen látható fiú, aki a tanár szerint „lányosan” fut, nem biztos, hogy meleg, nem biztos, hogy tisztában van már a szexuális irányultságával vagy nemi identitásával ebben az életkorban, de mivel nem felel meg a fiús megjelenés sztereotípiáinak, a tanár lányosnak titulálja. Egy heteroszexista társadalomban fiút lányosnak nevezni degradáló, mivel a lányok és nők társadalmilag alárendelt helyzetben vannak a fiúkhoz és férfiakhoz képest. Az, hogy lányosnak titulálnak egy fiút, és ezzel akarják arra készíteni, hogy jobban fusson, azt üzeni, hogy a lányok rosszabbul futnak, és egy fiúnak jobban kell teljesítenie, mint egy lánynak. Ez az üzenet nemcsak a kicsúfolt fiúnak bántó, hanem a vele együtt futó lányoknak is.

Az ún. „rejtett tanterv” mindazon „nem hivatalosan” elsajátítandó tudások összessége, amelyeket a gyerekek az iskolában a tananyag konkrét tartalmán kívül megtanulnak. Idetartoznak a nemekhez kapcsolódó társadalmi normák, viselkedésformák, kommunikációs minták, értékek és elvárások is. Az iskolai szocializáció során egyrészt a tanulók egymástól, tanáraiktól, az iskola egyéb személyzetétől sajátítják el a rejtett tantervet, másrészt a hivatalos tananyagból és az ezt átadni szolgáló tankönyvekből is. Ez utóbbira jó példa a nemek ábrázolása a tankönyvek rajzos ábráin (ld. Kereszty 2005), vagy pusztán az a tény, hogy szinte alig szerepelnek nők például a történelem-tananyagban, vagy hogy nem része a tananyagnak a melegség megvitatása.

A képen a tanárnő is éppen a rejtett tananyag elsajátításához járul hozzá: a nőkkel kapcsolatos negatív sztereotípiákat erősíti a tanulóknál. Nagyon szigorú nemi normák uralkodnak ott, ahol egy fiú, akinek az átlagosnál kissé hosszabb a haja, nem tűzheti azt fel hajcsattal, hogy futás közben ne lógjon a szemébe, anélkül hogy ez degradáló megjegyzéseket váltson ki. Azzal, hogy a tanár hangot ad a saját heteroszexista nézeteinek, nyilvánosan megalázza a fiút, rossz példát mutat, akaratlanul is bátoríthatja a többi diákot arra, hogy csúfolják őt, és ezzel közvetlenül zaklatás áldozatává teheti. Sajnos ez nem ritka, a Háttér 2010-es kutatásában például a válaszadók 29 százaléka mondta, hogy tanára zaklatta és megalázta, sőt öt százalékukat tettelegesen is bántalmazta tanár vélt vagy valós szexuális irányultságuk vagy nemi identitásuk miatt. Volt olyan iskola ebben a vizsgálatban, ahol a tanárt erőszakos homofób/transzfób megnyilvánulásai miatt eltávolították vagy fegyelmit kapott. A testi adottságokkal és a vélt vagy valós szexuális irányultsággal, illetve nemi identitással szembeni zaklatást a törvény tiltja.

Ajánlott olvasnivalók:

- ✘ Bérés-Deák Rita et al.: Útmutató az előítéletes alapú iskolai zaklatás megelőzéséhez és kezeléséhez. Háttér Társaság, Romaversitas Alapítvány, Társaság a Szabadságjogokért, Tett és Védelem Alapítvány, Budapest, 2016.
http://iskolaizaklatas.hu/sites/default/files/iskolaizaklatas_utmutato.pdf
- ✘ Bolemant Lilla: A rejtett tanterv. Katedra, 2016. XXVI/4.
<http://katedra.sk/2016/12/05/a-katedra-folyoirat-decemberi-szama-xxiv4/>
- ✘ A leszbikus, meleg, biszexuális és transznemű emberek iskolai tapasztalatai Magyarországon. Az LMBT-kutatás 2010 eredményei alapján. Háttér Társaság, Budapest, 2015.
<http://hatter.hu/kiadvanyaink/lmbt-kutatas-2010-oktatas>
- ✘ Kereszty Orsolya: Nők az oktatásban Magyarországon. In: Juhász Borbála (szerk.): A nőtlen évek ára. A nők helyzetének közpolitikai elemzése, 1989–2013. Magyar Női Érdekérvényesítő Szövetség, Budapest, 2014. 259–294.
- ✘ Kereszty Orsolya: A társadalmi nemek reprezentációjának vizsgálata a tankönyvekben. Könyv és Nevelés, 2005/3. 56–67.

Videók:

- ✘ **Az osztály** (2007), észtl filmdráma: <https://www.youtube.com/watch?v=sUeSQY55o5Y>
- ✘ **Billy Eliot** (2000), angol filmdráma: <https://videa.hu/videok/film-animacio/billy-elliott-2000-drama-magyar-szinkronizalt-aWwMFmj4rqPDSsSAS>

Hova lehet segítségért fordulni?

- ✘ **Háttér Információs és Lelkisegély Szolgálat**: <http://hatter.hu/lelkisegely>
- ✘ **További segítő szervezetek és programok listája**: <http://www.ujnemzedek.hu/hasznos/itt-kerhetsz-segitseget-ha-bantanak-otthon-vagy-az-iskolaban>

Nem táncolok veled!

A szalagavató a középiskola végzősei számára központi jelentőségű esemény. A ruhakölteményekben pompázó fiatalok báli hangulatban táncolnak a keringő ütemére. Az általánosan elfogadott fiú-lány párosokon kívül látható egy mosolygó fiú-, egy szemérmesen összehajoló lány-, illetve egy, a hagyományos táncos szerepeket megfordító fiú-lány páros is. Valószínűleg nagyon nyitott és befogadó az iskola, toleráns szellemiséggel, hiszen a fiatalok választhattak.

A kezét ökölbe szorító, elutasító arckifejezésű lány döntése egyértelmű: nem szeretne az őt felkérő transzfiúval táncolni. Talán nem tekinti őt „igazi” férfinak. Még egy befogadó iskolában is küzdelmes lehet a transz nemű fiatalok élete; nekik a szexuális kisebbségek között is speciális nehézségekkel kell szembenéznük.

Fontos, hogy az iskolában minden gyerek biztonságban érezhesse magát, függetlenül attól, milyen biológiai nemmel, nemi identitással, szexuális orientációval rendelkezik.

A nemi sztereotípiák és tabuk feloldásával, így például a transznművek által választott keresztnevek természetes használatával a pedagógus a diák biztonságérzetét, emberi méltóságát erősíti.

Tudományos és jogi háttér

A transznmű emberek közül – hasonlóan LMB társaikhoz – sokakban a középis-kolai évek alatt tudatosan nemi identitásuk. A Háttér 2010-es felmérésében a megkérdezettek 91 százaléka 18 éves kora előtt tudta, hogy nem azonosul a születéskor meghatározott nemével. A válaszadók leginkább az iskolában és a munkahelyükön titkolják el nemi identitásukat, ami csak úgy lehetséges, ha a születéskor meghatározott nemük szerint élnek. Amennyiben választott nemük szerint szeretnének élni, transznmű emberek számára nem lehetséges a rejtőzködés (Háttér 2015).

Oktatási intézményben a Háttér felmérésében megkérdezett transznművek 29 százalékát érte diszkrimináció vagy zaklatás. Őket a középiskolában még LMB társaiknál is gyakrabban zaklatták, sőt akár tettelesen is bántalmazták diáktársaik és tanáraik egyaránt. A megkérdezettek több mint fele nem kapott tanári segítséget, amikor társai zaklatták, és 24 százalékuk tapasztalta azt, hogy a tanár is a zaklató diákok pártját fogta (Háttér 2015). A tanárok szerepe jelentős az iskolai légkör alakításában, ezért fontos, hogy viselkedésükkel, kommunikációjukkal ne a transzfóbiát erősítsék, hanem az elfogadó, támogató légkört.

Vannak olyan iskolai ünnepek, rituálék, szokások, amelyek kimondottan a heteronormativitáson alapulnak. A szalagavató talán a leglátványosabb ebből a szempontból. Problémát okozhat egy LMBT fiatalnak, ha azonos nemű partnerével vagy nemi identitásának megfelelő ruházatban, szerepben szeretne táncolni. Ugyanakkor remek alkalom lehet a szalagavató arra, hogy az LMBT fiatalok iskolai elfogadását erősítse, ha a tanárok támogatják, hogy mindenki olyan nemüként és neművel táncoljon, ahogy és akivel szeretne.

A nem jogi elismeréséről (azaz a nem és név együttes megváltoztatásáról) Magyarországon nincs jogszabály, csak kormányrendelet és eljárásrend, amit csak nagykorú személyek esetében alkalmaznak. Jelenleg Budapest Főváros Kormányhivatalának kell benyújtani kérvényt három (klinikai szakpszichológusi, pszichiátriai

és nőgyógyászati/urologiai) szakvéleményt mellékelve. Ezt az EMMI elbírálja, majd elrendeli, hogy a születési hely szerinti anyakönyvvezető vezesse be az új adatokat az elektronikus rendszerbe. Ez után lehet kiállítani az új születési anyakönyvet, azonban sok anyakönyvvezető ezt nem teszi meg, mert nem ismeri a nemváltási folyamatot, és a rendelet nem rendelkezik egyértelműen.

Ajánlott olvasnivalók:

- ✘ **Ombudsmani jelentés a nem- és névváltoztatás szabályaival összefüggésben.** Alapvető Jogok Biztosának Hivatala, Budapest, 2016. http://www.ajbh.hu/documents/10180/2500969/Jelent%C3%A9s+a+nem+%C3%A9s+n%C3%A9vv%C3%A9lt%C3%A9s+szab%C3%A9lyaival+%C3%B6szef%C3%BCgg%C3%A9sben+883_2016/c3e95e9a-b1f3-4a55-a9f8-e0c14fff0773?version=1.0
- ✘ **A transznemű emberek társadalmi kirekesztettsége Magyarországon.** Az LMBT-kutatás 2010 eredményei alapján. Háttér Társaság, Budapest, 2015. <http://hatter.hu/kiadvanyaink/lmbt-kutatas-2010-transznemuek>
- ✘ **Takács Judit: Előítélet és megkülönböztetés az iskolában: Lesbikus, meleg, biszexuális és transznemű (LMBT) fiatalok iskolai tapasztalatai Európában.** Educatio, 2007/1. 67–83. http://www.policy.hu/takacs/pdf-lib/Takacs_J_0701-1.pdf

Videók:

- ✘ **Nemek forradalma** (National Geographic, 2017): <https://www.youtube.com/watch?v=f8vrBUFiqYg>
- ✘ **Transz világ** (Meleg szemmel): <https://www.youtube.com/watch?v=H7TxM8BjFMk>

Szerelmespár

Az osztálykirándulás az év végi várva várt, megérdemelt jutalom minden osztály számára. Az összes diák már hetekkel előtte pontosan tudja, hogy kivel szeretne egy szobában lenni.

A képen a külvilágot kizáró szerelmespár a figyelem középpontja. Mindegyik lány véleményét nyilvánít a látottakról: van, aki gúnyolódik, van, aki elképedve bámul, van, aki fintorog, és van, aki figyelmen kívül hagyja, nem érdeklí. Pontosan megtestesítik azokat a viselkedési mintákat, amelyeket a meleg párok látványa általában ki szokott váltani a többiekből. A láthatóság felvállalásában fiúpárok és lánypárok között óriási a különbség. A fiúk bántalmazása, megalázása gyakoribb, ezért ők alig-alig merik nyíltan kimutatni érzéseiket.

A képen a lányok nem sokat foglalkoznak a külvilággal, egymásra figyelnek. Ugyanez a helyzet egy fiúszobában, egy fiúpár esetében nehezen lenne elképzelhető verbális vagy akár fizikai agresszió nélkül.

A tanár felelőssége, hogy azonosan kezelje a bontakozó szerelmeket, legyenek azok hetero- vagy homoszexuálisak, és elejét vegye a társak felől érkező csúfolódásnak, bántalmazásnak. A sokrétű nevelőmunka egyik kihívása megértetni a gyerekekkel, hogy a szerelmi élet erkölcsi normái, a magánügy-közügy határai mindkét fajta párkapcsolatban azonosak. Egy-egy iskolán kívüli közös program a maga rendhagyó kereteivel és történéseivel remek alkalmat nyújthat arra, hogy elfogadásra neveljük a diákokat.

Tudományos háttér

Mint arra a kézen fogva sétáló párt bemutató, illetve a tornaöltözős képnél is utaltunk, a heteroszexuális lányok általában kevésbé agresszívan fejezik ki a melegséggel kapcsolatos ellenérzéseiket, illetve elfogadóbbak a melegséggel kapcsolatban, mint a heteroszexuális fiúk (Takács, Szalma 2012), mivel a lányoknál a homoszexualitás elutasítása nem olyan erős és nyílt eleme a saját heteroszexuális irányultság építésének. Rédei (2011) más kutatásokkal egybehangzóan azt találta, hogy a melegség elutasításának vagy elfogadásának erőssége fiúknál és lányoknál is összefügg a hagyományos nemi szerepek elutasításának vagy elfogadásának mértékével. További fontos tényező a személyes ismeretség: azok, akik ismernek melegeket, általában kevésbé elutasítóak. Így a szexuális irányultságukat nyíltan vállaló diákok akaratlanul is segíthetnek heteroszexuális osztálytársaiknak abban, hogy elfogadóbban viszonyuljanak a szexuális kisebbségekhez. Ugyanakkor egy nagyon elutasító, agresszív közegben a felvállalás nem feltétlenül szerencsés vagy veszélytelen.

Egy ilyen lazább, iskolán kívüli szituációban nyíltabban jelenik meg a lánypár intimitás iránti igénye, mint a szigorúbban szabályozott iskolai közegben. A képen az osztálytársak reakciói arra készíthetik az érintett párt, hogy egymás iránti érzéseiket eltitkolják – jobban, mint egy heteroszexuális pár. Könnyen megkaphatják például, hogy ne tegyék közzemlére a magánéletüket. Egyértelműen kettős mérce érvényesül ilyenkor: amikor heteroszexuális párok fejezik ki egymás iránti érzelmeiket nyilvános térben, nem szoktak rájuk szólni, hogy ez magánügy, csinálják „a négy fal között”.

Természetesen az adott közösség meghatározhatja, hogy mi minősül elfogadható és elfogadhatatlan nyilvános szexuális viselkedésnek, de semmi nem

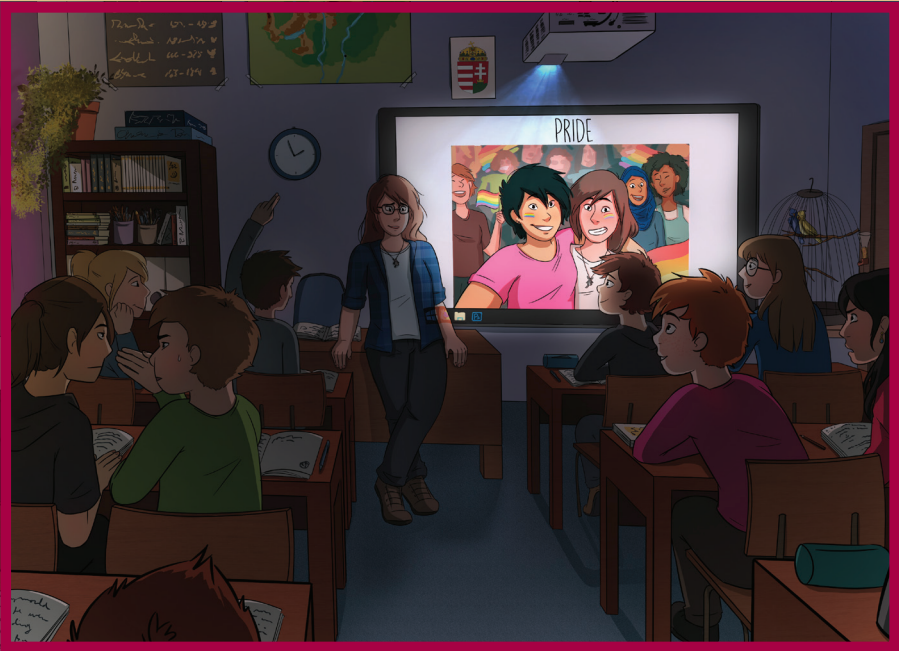
indokolja, hogy ez heteroszexuális és szexuális kisebbségekhez tartozó emberek számára különböző legyen. Egy heteronormatív közegben a meleg/leszbikus párok egymás iránti érzelmeinek nyílt kifejezése a pár részéről a normák megkérdőjelezését, normakritikusságot fejezhet ki, míg a heteroszexuális társak, illetve tanárok provokációnak tekinthetik ezt a viselkedést. A csoportnormák megalkotásánál mindenképpen fontos, hogy ne csak a többség szempontjai érvényesüljenek, és a normák mindenkire egyformán érvényesek legyenek. Ellenkező esetben a csoportnormák a kisebbségi helyzetben levőket szankcionálják, a többség akaratát erőltetik rá a kisebbségre, és a csoport szintjén újratermelik a társadalmi szinten meglévő megkülönböztetést, esélyegyenlőtlenséget, kirekesztést.

Ajánlott olvasnivalók:

- ✦ Gregor Anikó, Rédei Dorottya: Heteronormatív ifjúság? A magyarországi fiatalok véleménye az azonos nemű párok együttéléséről. Socio.hu, 2015/1. DOI: 10.18030/socio.hu.2015.1.122 http://socio.hu/uploads/files/2015_1/gregor_redai.pdf
- ✦ Takács Judit, Szalma Ivett: Homofóbia és az azonos nemű partnerkapcsolatok intézményesítettége Európában. Szociológiai Szemle, 2012/1. 61–88. http://ess.tk.mta.hu/wp-content/uploads/2013/04/tak%C3%A1cs_szalma_homofob.pdf
- ✦ Mészáros György: Tanári szerepvállalás a homofóbia elleni küzdelemben: pedagógushallgatók és LGBT emberek értelmezései. In: Takács Judit (szerk.): Homofóbia Magyarországon. L'Harmattan, Budapest, 2011. 175–188. <http://mek.oszk.hu/10400/10446/10446.pdf>
- ✦ Rédei Dorottya. „...én az olyanokat értem meg, akik nem tehetnek róla.” Középiskolás heteroszexuális diákok diskurzusai a melegség kialakulásáról. In: Takács Judit (szerk.): Homofóbia Magyarországon. L'Harmattan, Budapest, 2011. 140–151. <http://mek.oszk.hu/10400/10446/10446.pdf>
- ✦ Takács István Károly: A homofóbia nyomai a magyar közoktatásban – Egy szegedi vizsgálat tanulmányai. In: Takács Judit (szerk.): Homofóbia Magyarországon. L'Harmattan, Budapest, 2011. 152–164. <http://mek.oszk.hu/10400/10446/10446.pdf>

Videó:

- ✦ Egymásra lépni tilos (Meleg szemmel): <https://www.youtube.com/watch?v=6euFT8wj5-1>

Látszólag átlagos tanórát látunk: egy hagyományosan berendezett teremben ketten épp valamit megvitatnak, beszélgetnek, néhányan nem figyelnek, valaki jelentkezik. A tanári asztalnál álló pedagógus azonban egy átlagostól eltérő dolgot tesz: a Pride képeit vetítve előbújik. A diákok egy része élénken figyel, és tetszéssel nyugtázza a fotót. A tanárnő a vetített képen ugyan kissé zavarban van, de a valóságban meglehetősen magabiztossággal áll az osztály előtt. Az előbújás, avagy coming out felszabadító mosolya ül az arcán. A diákokat láthatóan nem sokkolja vagy provokálja a bemutatott anyag, az átlagnál több az elismerő vagy érdeklődő tekintet.

Az LMBT pedagógusok számára különösen fontos kérdés, felvállalják-e nyíltan a diákok előtt szexuális kisebbséghez tartozásukat. Mivel a nevelői pályán az önazonosság nagyon fontos, ezért valószínű, hogy a tanár a coming out után még hitelesebbé válik a gyerekek szemében. Ugyanakkor példát is mutat őszinteségből, az előítéletekkel szembeni, félelem nélküli, bátor kiállásból.

coming out

Az a tény, hogy a tanárő saját Pride-élményét, fotóit osztja meg a diákokkal, egyben arra is jó példa, hogyan lehet fejleszteni a fiatalok kritikus médiaszemléletét. Amikor az esemény résztvevőjeként számol be a gyerekeknek, megmutatva olyan hiteles képeket, tényeket, amelyek a központilag vezérelt híryanagokban ritkán fordulnak elő, alkalmat teremt diákjainak a jelenség mélyebb átgondolására és megértésére és a média által közvetített sztereotípiák megkérdőjelezésére.

Tudományos háttér

Számos kutatás, tanári tapasztalat és a Melegség és Megismerés program óraadóinak tapasztalatai is azt mutatják, hogy a középiskolás diákokat foglalkoztatja az LMBT emberek élete, a Pride, az LMBT közszereplők és kortársak megnyilvánulásai és a szexualitás mindenféle aspektusa. Ennek ellenére Mészáros (2011) szerint gyakori vélekedés tanárok és tanárképzős hallgatók (tehát jövőbeli tanárok) körében, hogy a tanárnak nem kellene bevinnie a melegséget az iskolába. A válaszokból úgy tűnik, a melegséget a heteroszexuális válaszadók többsége a szexre szűkíti le, és úgy véli, a melegség felvállalásának szexuális konnotációi vannak. Ugyanez nem merül fel a heteroszexuális tanárok esetében, különösen, mivel az ő szexualitásuk annyira természetesnek és magától értetődőnek tekintett, hogy szinte nem is látható. Természetesen, ahogyan a heteroszexuális emberek párkapcsolatai sem csak a szexuális tevékenységeiket foglalják magukba, ugyanúgy az LMBT emberek párkapcsolatai sem csak a szexről szólnak. A szexualitás fogalma a kortárs szociológiában a szexuális tevékenységnél jóval tágabb, átfogóbb fogalom (ld. Rédei 2012).

Amikor a tanár előbújik és a Pride-ról beszél, nem a nemi életét teregeti ki. A homoszexualitás, csakúgy, mint a heteroszexualitás, nem csak magánügy. Az élet számos területén intézményrendszerek, többek között jogi, egészségügyi, oktatási, szociális és vallási intézmények szabályozzák az emberi szexualitást. Amíg az egyenlő jogokhoz, bánásmódhoz, állami szolgáltatásokhoz való hozzáférés nem biztosított minden ember számára attól függően, hogy milyen nemű a partnere, nem tekinthető a melegség magánügynek.

Sok hazai iskolában a meleg tanárok nem vállalják fel szexuális irányultságukat, sem a kollégák, sem a diákok előtt, mert nem érzik biztonságban magukat.

Ezzel akaratlanul is hozzájárulnak ahhoz, hogy a téma továbbra is tabu legyen az iskolában. Természetesen nem várható el egy LMBT tanártól, hogy a személyes félelmeivel szembeállva vállalja fel magát, ezt mindig rá kell bízni az adott személyre.

Ritkán merül fel az a szempont, hogy az önmagát nyíltan vállaló LMBT tanár megerősítő, pozitív példa lehet a rejtőzködő vagy bizonytalan LMBT diákok számára, illetve hogy tudásforrásként szolgálhat más kollégák számára, amikor a téma felmerül az órájukon, és azt érzik, hogy nem eléggé felkészültek a kérdések megválaszolására, vagy nem tudják kezelni a helyzetet. A tananyagokban (például irodalom, etika, társadalomismeret vagy biológia) megjelenik a homoszexualitás kérdésköre, valamint a diákok között előfordul homofób vagy transfób zaklatás. Ilyen esetekben az önmagát felvállaló tanár segítséget nyújthat bizonytalan vagy kevésbé tájékozott kollégájának.

Ajánlott olvasnivalók:

- ✘ Mészáros György: Tanári szerepvállalás a homofóbia elleni küzdelemben: pedagógushallgatók és LMBT emberek értelmezései. In: Takács Judit (szerk.): Homofóbia Magyarországon. L'Harmattan, Budapest, 2011. 175–188. <http://mek.oszk.hu/10400/10446/10446.pdf>
- ✘ Rédei Dorottya: „Sok újat nem mondtak. Mi már mindent tudunk erről.” Az iskolai szexuális nevelés és a középiskolás lányok szexualitása. In: Kozma, T., Perjés, I. (szerk.): Új Kutatások a neveléstudományokban, 2011. MTA Pedagógiai Tudományos Bizottsága, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2012. 313–329. http://www.eltereader.hu/media/2013/06/Uj_kutatasok_2011_opt.pdf

Videók:

- ✘ Le az álarccal! (Meleg szemmel): <https://www.youtube.com/watch?v=mzsc4prE4Do>
- ✘ YouCome Out BecauseYouCan'tNot! A Gay Teacher'sPerspective: <https://www.youtube.com/watch?v=69-TRdVlw9A>
- ✘ Büszkeség és bányászélet (2014), angol vígjáték: http://indavideo.hu/video/Buszkeseg_es_banyaszélet

Készült a Nyílt Társadalom Alapítványok támogatásával.